

LITTERATURNYT

Olav Bergersen: Fra Henrik Bielke til Iver Huitfeldt. Utsyn over den dansk-norske fellesflåtes historie i perioden 1630 til 1710. (Det kongelige norske Videnskabernes Selskab. Trondheim, 1953). I—II. 752 + 752 s.

Det er en vældig opgave, kommandør Olav Bergersen, kendt for sin omstridte bog »Viceadmiral Tordenskiold«, har sat sig. De foreliggende to kæmpebind om perioden 1630—97 skal følges af endnu to: om »Nordens første vepnede neutralitet« og om den store nordiske krig (i mere udførlig form dog øjensynligt kun indtil Iver Huitfeldts død 1710). Undertitelen angiver som formaal en oversigt over den dansk-norske flådes historie 1630—1710, men det har i særlig grad været B.s hensigt, hvad han tilstaar i forordet, at »belyse den norske sømanns innsats«. Derfor markeres i hovedtitelen ogsaa tidsgrænserne ved to norske navne — for det førstes vedkommende noget malplaceret, da Henrik Bielke, hidtil landofficer, først i 1653 blev flådechef.

B. har pløjet et meget stort stof igennem i nordiske arkiver og biblioteker. Skade, at hans kildehenvisninger langt fra altid er saa nøjagtige og udtømmende som ønskeligt, og at hans litteraturbenyttelse lider af adskillige mangler. Han kender til eks. ikke saadanne arbejder som Fridericias »Adelsvældens sidste Dage«, C. Christiansens »Dansk Statshusholdning«, Sechers »Forordninger«, Laursen-Christiansens traktatværk og en række nyere, navnlig svenske, bidrag til tidens ydrepolitiske historie (her sværger han for det meste til F. F. Carlson); hvad han har udnyttet af hollandske og engelske flåde- og søkrigshistoriske fremstillinger og kildeudgaver, yngre end De Jonges hundredaarsgamle »Geschiedenis«, er heller ikke meget. Strengt faghistorisk bedømt røber værket i mange henseender dilettanten. Det gælder ogsaa fremstillingen. Liv mangler den ikke. Men den er ofte utaaelig bred, fuld af mindre væsentlige enkeltheder, ofte utilfredsstillende i dispositionen og præget af adskillige andre svagheder. Eksempelvis kan nævnes, at der kun for Norges vedkommende — og her med en vurdering af de landkrigshistoriske begivenheder, som virker mindre velunderbygget end den, man finder i arbejder af C. O. Munthe, J. Schjøtz, Gulowsen o. a. — gøres et mere planmæssigt forsøg paa at udrede forbindelserne mellem land- og sømilitære operationer. Den søtaktik, som udformedes i Vesteuropa, belyses i sammenhæng med de engelsk-hollandsk-franske træfninger 1690—92, men aarhundredets tidligere engelsk-hollandske krige lades i saa henseende uomtalt. Værdifulde er de oplysninger, som i bind II gives om »fellesflåtens bemanning og underhold« — værkets bedste afsnit. Men et sammenhængende billede af flådeforvaltningens udvikling, arbejdet paa Holmen og — undtagen for Norges vedkommende — skibsbyggeriet gives ikke. Her kunde B. have lært adskilligt af arbejderne om den engelske flådeforvaltning (af Oppenheim, Tanner, Ehrman o. a.). Det er karakteristisk, at oprettelsen af det første dansk-norske admiralitetskollegium 1655 interesserer ham saa lidt, at han nøjes med at referere den svenske gesandt Dureels ufuldstændige oplysninger derom (i H. D. Linds gengivelse), skønt vi jo for længst har faaet adskilligt mere at vide (af Secher og Fabricius).

Helt igennem er B.s bog præget af trangen til at underkaste tidens søkrigsoperationer og flådens personligheder en fra den hidtidige opfattelse forskellig vurdering. Resultatet heraf bliver næsten altid, at norske — i flere tilfælde ogsaa hollandske — indsats fremhæves paa bekostning af danske. Ret har

han uden tvivl i, at det norske kontingent i den ældre enevældes fællesfaade, baade hvad officerer og mandskab angaar, oversteg det danske (ligesom Norge ogsaa efter 1663—73, da fordelingstal er meddelt (Bergersen II, 441—50, jvf. Christiansen I, 533—38 og II, 913—37), har ydet hovedparten af flaadens ordinære indtægter). Heraf følger jo imidlertid ikke, at danskeren Niels Juel som sømilitær leder og menneske maa sættes i en lavere kategori end nordmænd som Henrik Bielke, Curt Adelaer og Iver Huitfeldt. Dette er dog B.s opfattelse. At fællesflaadens største navn skal være dansk, er ulideligt for ham, og han gør sig de største anstrengelser for at nedskære Juel, bl. a. ved en analyse af det berømte slag i Køgebugt 1. juli 1677. Denne analyse lider, som adskilligt andet i bogen, af meget alvorlige kildekritiske mangler. Det samme er tilfældet med hans skildring af Juels taktik i søslagene under Bornholm 26. maj 1676 og ved Ølands sydspids 1. juni s. a. En imødegaaelse fra kompetent søkrigshistorisk side vil forhaabentlig ikke lade vente alt for længe paa sig.

Hvad Henrik Bielke angaar, vender B. sig imod en karakteristik, som anm. en gang har givet af denne som »aaenbart . . . en lidet fast karakter« (Statsomvæltningen i 1660, s. 395; Bergersen I, 529). Udtalelsen er vistnok for skarp, men det maa fastholdes, at den sidste rigsadmiral ikke var de faste standpunkters mand (jvf. ogsaa Fridericia-Laursens karakteristik i D. B. L. II, 588 f.), og det er ikke lykkedes B. at gøre ham til en af de store skikkelser i fællesflaadens historie. Lige saa lidt har han haft held med sin argumentation, rettet mod Fridericia, for, at Jørgen Bielke er uden ansvar for udformningen af sin selvbiografi, »full av skryt og forfengelighet« (I, 366). Anm. vil i øvrigt i denne sammenhæng gerne have lov til at betone, at han ganske med urette beskyldes af B. for at tillægge Niels Slanges skildring af Henrik Bielkes optræden under statsomvæltningen i 1660 kildeværdi (I, 528) og for at have fremsat den mening, at Niels Juel i 1660 blev forbigaaet som præsident i admiralitetskollegiet — samt for ikke at have nævnt, at Juel den gang bare var »Holmens admiral« (II, 8). Samtidig bør der slaas en pæl igennem de helt uholdbare teorier om, at Claus Ahlefeldts ansættelse som kommanderende general i Norge 1660 og Curt Adelaers som generaladmiral 1663 skyldtes Hannibal Sehested (I, 557; II, 17; jvf. Hannibal Sehested I, s. 304, 332 f., 388 f.).

Atter og atter udæsker B.s værk til kritiske anmærkninger. Og den norskpatriotiske tendens kan blive saa stærk, at den virker forstemmende og fører til mistolkning af kilderne. Paatalen af disse og andre mangler bør dog ikke efterlade det indtryk, at det er en bog af meget ringe værdi. Den giver adskilligt nyt, og den sætter mange steder med frisk og fyrigt kampmod problemer under debat. Til at komme uden om er den ikke.

C. O. Bøggild-Andersen.

Erik Arup: Danmarks historie III, udgivet af Aksel E. Christensen. (Schultz, 1955). 287 s.

Hvor beklageligt det end var, måtte alle vi historikere, som i studietiden havde glædet os over Erik Arups inspirerende, men samtidig på talrige punkter udfordrende nyvurdering af det danske folks historiske udvikling, efterhånden erkende, at hans omfattende værk med den stadig tiltagende stoffylde nok aldrig blev afsluttet; men vi havde dog ikke anet, at det digre andetbind fra 1932, som blot nåede frem til 1624, skulle være det sidst udkomne ved den store historikers død i 1951.